

Lietuvos profesinių sąjungų sektoriaus centralizacija ir koncentracija

ASTA KRAŠENKIENĖ

Kauno technologijos universiteto Panevėžio institutas, Nemuno g. 33, LT-37164 Panevėžys

El. paštas: asta.krasenkienė@ktu.lt

Lietuvos profesinės sąjungos pasižymi menku mokslinio pažinimo lygiu: trūksta duomenų apie sąjungų narystę, veiklą, sektoriaus sandarą ir esmines problemas. Apibūdinant įvairių šalių sąjungas, dažnai analizuojami sektoriaus sandaros aspektai, atspindintys sąjungų pasiskirstymą, organizavimą. Sandara tyrinėjama įvertinant santykinius dydžius, skaičiuojant centralizacijos ir koncentracijos, fragmentacijos indeksus. Apskaičiuoti indeksai rodo gana ryškią Lietuvos profesinių sąjungų sektoriaus decentralizaciją, aukštą koncentraciją tarp nacionalinių centrų, todėl konkurencija nėra didelė. Tačiau įvertinus apytikslę nepriklausomų sąjungų santykinę dalį, koncentracijos indeksas rodo išaugusią konkurenciją. Absoliučia vidine konkurencija pasižymi daugiau nei du trečdalius profesinių sąjungų nacionalinių centrų narių vienijanti Lietuvos sąjunga. Tokia situacija, tikėtina, nėra palanki sąjungos, kaip centralizuotos jėgos, įvaizdžiui derybose su kitais industrinių santykių (IS) dalyviais.

Raktažodžiai: Lietuvos profesinės sąjungos, sektoriaus sandara, centralizacija, koncentracija, fragmentacija

ĮVADAS

Akademiame šiuolaikinių profesinių sąjungų diskurse ryškiai vyrauja XX a. 8-ajame dešimtmetyje daugelyje šalių prasidėjusio ir tebesitęsiančio šio sektoriaus nuosmukio problema (Addison, Bryson, Teixeira, Pahnke 2010: 2). Aptariant šiuolaikinių profesinių sąjungų vaidmens pokyčius, reikia atskirti mokslinius veikalus bei požiūrius, sietinus su Vakarų profesinėmis sąjungomis, ir veikalus, kuriuose analizuojama VRE šalių profesinių sąjungų padėtis. Tokią poziciją lemia skirtinga Vakarų ir VRE šalių profesinių sąjungų istorinė raida bei dabartinė būklė. Vakarų sąjungų vaidmens problemos siejamos su menkstančia naryste, ideologijos pokyčiais, galios šaltiniais, elgsena, naujų strategijų kūrimu ir taikymu, t. y. atgimimo būdų paieškomis. Dėl patirtų radikalių politinių, ekonominių, socialinių transformacijų VRE šalių profesinių sąjungų diskurse ryškūs sąjungų tapatybės ir vietos visuomenėje, silpnumo priežasčių, ne atgimimo, o sektoriaus formavimo(si) klausimai. Tarp Lietuvos mokslininkų profesinės sąjungos nėra populiarus tyrimo objektas, taigi mokslinių tyrimų ir informacijos apie Lietuvos profesines sąjungas labai trūksta. N. Lyutovas ir D. Petrylaitė (2009) analizavo profesinių sąjungų bei kolektyvinių derybų reguliavimą teisės aktais, I. Nekrošius ir D. Petrylaitė (2009) konceptualizavo darbo teisę kaip socialinių, ekonominių interesų sureguliuavimo instrumentą.

Užsienio mokslininkai Lietuvą minėjo analizuodami kolektyvinių derybų tendencijas (Hayter 2010: 10), transformacijų, socialinės inkluzijos, makroekonominio stabilumo ir profesinių sąjungų galios problemas, regione susiformavusius IS, kapitalizmo tipus (Bohle, Greskovits 2006: 10; 2007: 4–10), nagrinėdami pokomunistinių šalių darbo standartų ir darbo rinkos problemas (Cook 2010), tyrinėdami Slovėnijos pokomunistinį neokorporatizmą, lygindami (Crowley, Stanojevic 2011: 8) kai kurių VRE šalių IS rodiklius (profesinių sąjungų

ir darbdavių organizacijų narystės tankumą, kolektyvines sutartis, kolektyvinių derybų centralizaciją, socialinius paktus, pensijų reformas, socialinių išlaidų dydžius), aptardami Europos šalių streikų situaciją ir tendencijas nuo 1990 m. (Vandaele 2011: 22–24), sudarydami profesinių sąjungų, darbo užmokesčio nustatymo, valstybės intervencijos ir socialinių paktų institucinę duomenų bazę (Visser 2011b).

Remiantis moksline literatūra, narystė, jos tankumas yra populiariausi profesinių sąjungų kriterijai, tačiau įvairūs autoriai tyrimuose dažnai pasitelkia ir profesinių sąjungų sektoriaus sandaros kriterijų: analizuoja centralizaciją, koncentraciją, santykinį profesinių sąjungų dydį.

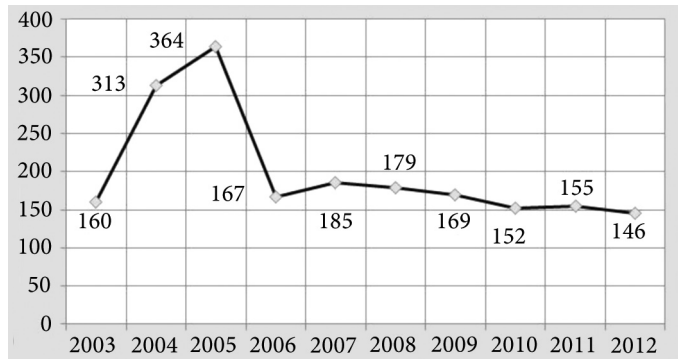
Straipsnio objektas – Lietuvos profesinių sąjungų sektoriaus centralizacija ir koncentracija, straipsnio uždaviniai: aptarti profesinių sąjungų analizei taikomus centralizacijos ir koncentracijos rodiklius, pristatyti Lietuvos profesinių sąjungų skaičius, dydžio rodiklius bei įvertinti sąjungų centralizacijos, koncentracijos lygį. Straipsnyje taikyti mokslinės literatūros analizės, pusiau struktūrizuoto interviu, dokumentų peržiūros ir analizės, antrinės duomenų analizės metodai.

LIETUVOS PROFESINIŲ SĄJUNGŲ CENTRALIZACIJA IR KONCENTRACIJA

Sektoriaus sandara atspindi sąjungų pasiskirstymą sektoriuje, atskirose ekonomikos šakose, sąjungų organizavimo, bendradarbiavimo sektoriaus viduje bei su kitais IS dalyviais pobūdį, tikslus ir pasirinkimus. Paprastai sektoriaus sandara apibūdinama analizuojant vertikalius ir horizontalius santykius tarp sąjungų (Jensen 2006: 21). Mokslinėje literatūroje aprašomi atitinkamoje šalyje vyraujantys jungimosi į sąjungas principai (įmonės, sektoriaus, nacionaliniai ar organizuojant darbuotojus pagal išsilavinimą, gamybos šakos linijas), analizuojama sąjungų centralizacija bei koncentracija (Kenworthy 2003: 4). *Centralizacija* siejama su sąjungų konfederacijų valdžia narių atžvilgiu. Pasak M. Wallersteino ir B. Westerno (2000: 17), koncentracija netgi gali būti svarbesnė nei centralizacija. Net ir tada, kai darbo užmokesčio nustatymas nėra centralizuotas, jei nustatymo procese dalyvauja keli stambūs veikėjai, derybos tampa centralizuotos. Didinant koncentracijos lygį, siekiama eliminuoti konkurenciją tarp sąjungų, plėsti narių bazę. Atsiranda masto ekonomijos efektas – akumuliuojama daugiau išteklių, kuriuos galima skirti įvairioms sritims (Gennard 2009: 1). Apibūdinant koncentraciją remiamasi konfederacijų skaičiumi, didžiausios konfederacijos dalimi narystėje, nepriklausomų profesinių sąjungų dalimi narystėje. M. A. Golden, P. Lange ir M. Wallerstein apskaičiavo Herfindahl indeksą (Kenworthy, Kittel 2003: 3) – santykinių visumos dalių kvadratų sumą. Analizės įvairovei svarbu ir sektoriaus fragmentacijos rodiklis (apskaičiuojamas iš 1 atėmus Herfindahl indeksą), artimai besisiejantis su koncentracijos rodikliu.

2012 m. Lietuvoje veikė 146 profesinės sąjungos (Rodiklių duomenų bazė. Lietuvos statistikos departamentas 2012).

Didžiausias skaičius užfiksuotas 2005 m. – veikė 364 sąjungos, tačiau 2005–2012 m. skaičius sumažėjo daugiau nei perpus. Nuosmukis įvyko per vienerius metus, t. y. nuo 2005 m. iki 2006 m. (1 pav.). Kita vertus, sąjungų skaičius, palyginti 2003 m. ir 2005 m., išaugo daugiau nei du kartus. Analizuojant samdomų profesinių sąjungų darbuotojų skaičiaus pokyčius matyti, kad sąjungų skaičiaus ženklų augimą ir mažėjimą lėmė smulkių sąjungų, turinčių iki 4 samdomų darbuotojų, skaičiaus augimas ir mažėjimas (žr. lentelę). Lyginant 2005 ir 2012 m. duomenis, paaiškėjo, kad tokių profesinių sąjungų sumažėjo apie 2,6 karto. 2003–2006 m. sąjungų skaičiaus švytuoklės efektui ir jo sąsajoms su narystės pokyčiais paaiškinti trūksta duomenų, nes oficialūs narystės duomenys skelbiami tik nuo 2006 metų. Ryškiausiai sąjungų skaičius augo ir mažėjo 2003–2006 m. Vilniaus ir Kauno miestuose.

1 pav. Lietuvos profesinių sąjungų skaičius 2002–2012 m. (Rodiklių duomenų bazė. Lietuvos statistikos departamentas 2012)

Kyla pagrįstų abejonių dėl Lietuvos statistikos departamento Rodiklių duomenų bazės skelbiamų duomenų tikslumo, nes: 1) profesinė sąjunga registruojama tuo atveju, jei įvykdomos tam tikros sąlygos ir siekiama įgyti juridinio asmens teises (Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 2000); 2) nors įstatymuose nenumatyta išimčių, tačiau dėl įvairių priežasčių dalis narystės organizacijų nepateikia užpildytų statistikos ataskaitų. Pagrindinės priežastys: kai kurių sąjungų atstovų nuomone, duomenų teikimas nėra privalomas, nes grįstas tik savanoriškumo principu; dažnai nepaisoma duomenų pateikimo reikalavimų, nes jokia atsakomybė už pažeidimus, nors ir yra numatyta, realiai netaikoma.

Lietuvos profesinių sąjungų sektorius ryškiai skilęs į dvi dalis: nacionaliniais centrais bei nepriklausomomis save vadinančias profesines sąjungas. Interviu su 14-os profesinių sąjungų lyderiais metu paaiškėjo, kad tiek centrai, tiek nepriklausomos profesinės sąjungos viena kitą pozicionuoja „jie“ – „mes“, dažnai atsiribodamos nuo kitų pozicijos, veiksmų ir pan. Tai būdinga ne tik priklausomybės – nepriklausomybės centrams dichotomijos atveju, bet dažnai ir nepriklausomų sąjungų sektoriaus, neretai ir nacionaliniams centrams priklausančių sąjungų vidiniams santykiams.

Aprašant sąjungų *centralizacijos* lygį, analizuoti J. Visser (2011b) sudarytos duomenų bazės „The ICTWSS Database: Database on Institutional Characteristics of Trade Unions Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 34 Countries between 1960 and 2007“, atnaujintos iki 2010 m., 3 versijos 2005–2010 m. Lietuvos duomenys. M. A. Golden, P. Lange ir M. Wallerstein *centralizacijos* lygį vertino sąjungų-konfederacijos narių postų ir kontrolės, sąjungų-konfederacijos narių susitarimų dėl darbo užmokesčio veto teisės, streiko veto teisės bei konfederacijos streikų fondo formavimo aspektais (Kenworthy and Kittel 2003: 3). Galima teigti, kad tiek konfederacijų / sąjungų-konfederacijos narių, tiek sąjungų-konfederacijos

Lentelė. Profesinių sąjungų skaičius ir juose dirbantys samdomi darbuotojai 2003–2011 m. (Rodiklių duomenų bazė. Lietuvos statistikos departamentas 2011)

Skaičius	2003 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.
0–4 darbuotojai	152	344	152	168	162	154	134	139	131
5–9 darbuotojai	5	15	9	12	12	10	13	10	9
10–19 darbuotojų	2	3	4	3	3	2	2	4	4
20–49 darbuotojai	1	2	2	2	2	3	3	2	2

2004 m. įrašai eliminuoti dėl duomenų trūkumo.

narių / organizacijos, įmonės lygmens sąjungų centralizacijos lygis 2005–2010 m. nekito ir pasižymėjo šiais bruožais (vertinimo skalė nuo 0 iki 2):

➤ *konfederacijų / sąjungų-konfederacijos narių centralizacija:*

- trijų nacionalinių centrų (konfederacijų) – Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos (toliau LPSK), Lietuvos darbo federacijos (toliau LDF), LPS „Solidarumas“ (toliau „Solidarumas“) – sąjungų-narių politinis atstovavimas bei dalyvavimas dvišalėse, trišalėse konsultacijose su vyriausybe vertinamas vidutiniškai, t. y. 1;

- konfederacijos ir sąjungos-konfederacijos narės dalijasi politine sąjungų-konfederacijos narių lyderių postų kontrole (vertinama 1);

- vertinant konfederacijų dalyvavimą sąjungų-konfederacijos narių derybose dėl darbo užmokesčio teigiama, kad konfederacijos turi įgaliojimus derėtis dėl ne darbo užmokesčio klausimų su darbdaviais ir vyriausybe (vertinama 1);

- konfederacijos neturi jų formuojamo, bendro streikų fondo (vertinama 0) ir neturi veto teisės sąjungų-konfederacijos narių organizuoto streiko atveju (vertinama 0);

- Lietuvoje konfederacijų valdžios, t. y. centralizacijos, indeksas (adityvinis visų penkių kriterijų skaičius, padalytas iš maksimalios (10) įvertinimo sumos) – 0,3 (žr. 2 pav.).

➤ *Sąjungų-konfederacijos narių / organizacijos, įmonės lygmens sąjungų centralizacija:*

- sąjungos-konfederacijos narės nedalyvauja ir nesidera dėl šakos kolektyvinės sutarties darbo užmokesčio klausimais (vertinama 0);

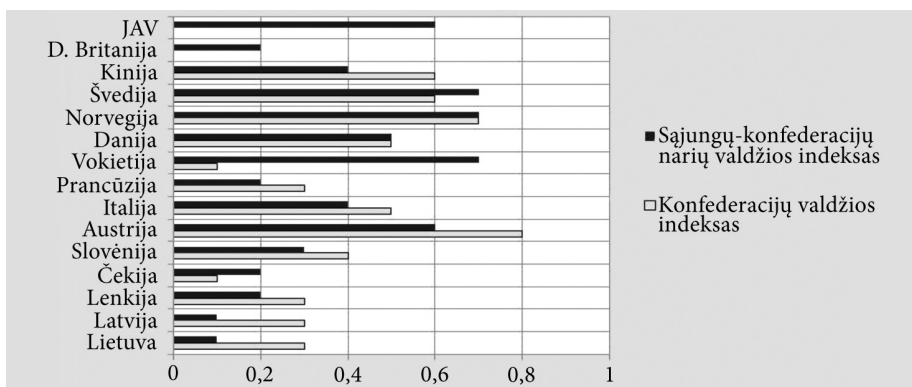
- sąjungos-konfederacijos narės nekontroliuoja organizacijos, įmonės lygmens lyderių postų bei rinkimų (vertinama 0);

- vietinio, organizacijos, įmonės lygmens sąjungos pasižymi autonominiais (iš narytės, darbdavių gaunamomis lėšomis) finansais (vertinama 1);

- sąjungos-konfederacijos narės neturi formuojamo, bendro streikų fondo (vertinama 0) ir neturi veto teisės vietinio, organizacijos, įmonės lygmens sąjungos organizuoto streiko atveju (vertinama 0);

- Lietuvoje sąjungų-konfederacijos narių valdžios, t. y. centralizacijos, indeksas vietinio, organizacijos, įmonės lygmens sąjungų atžvilgiu – 0,1, kitaip tariant, dar žemesnis nei konfederacijų valdžios indeksas.

Lietuvos profesinių sąjungų sektorius, palyginti su kitomis šalimis, pasižymi ryškia decentralizacija (2 pav.).

2 pav. Kai kurių šalių profesinių sąjungų sektoriaus centralizacijos (valdžios) indeksai 2010 m. Sudaryta remiantis J. Visser (2011b)

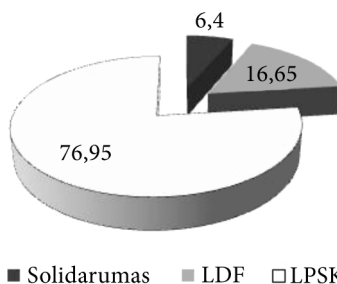
Pasak L. Kenworthy (2003: 4), profesinių sąjungų *koncentracija* dažnai vadinama asociatyvine monopolija, kuri apibūdinama koncentracija tarp konfederacijų ir koncentracija konfederacijų viduje. Pirmuoju atveju vertinama narių-fizinių asmenų priklausomybė vieni didelei konfederacijai / daugeliui konfederacijų. Antruoju atveju analizuojamas konfederacijos narių pasiskirstymas tarp mažo profesinių sąjungų-konfederacijos narių / didelio sąjungų-konfederacijos narių kiekio. Koncentracijos analizėje remiamasi 2011 m. interviu metu LPSK pateiktu 60 tūkst. 95 narių skaičiumi ir apytiksliais LDF bei „Solidarumo“ narystės duomenimis (apie 13 tūkst. ir 5 tūkst. narių). Apytikslė bendra centrų narystė – 78 tūkst. 95 darbuotojai. Didžiausia narių koncentracija yra LPSK. Konfederacija vienija beveik 77 % nacionaliniams centrams priklausančių narių (3 pav.).

Koncentracijos lygį rodo Herfindahl (H) indeksas (Visser 2011a: 16), iliustruojantis konkurencijos lygį tarp nacionalinių centrų. $H < 0,01$ reiškia labai didelę konkurenciją, $0,01-0,15$ – kad koncentracijos nėra, $0,15-0,25$ – vidutinę koncentraciją, o $H > 0,25$ – aukštą koncentraciją. Lietuvos atveju 0,624 Herfindahl indeksas rodo, kad koncentracija yra aukšta, konkurencija tarp nacionalinių centrų nėra didelė, o LPSK pasižymi išskirtine padėtimi.

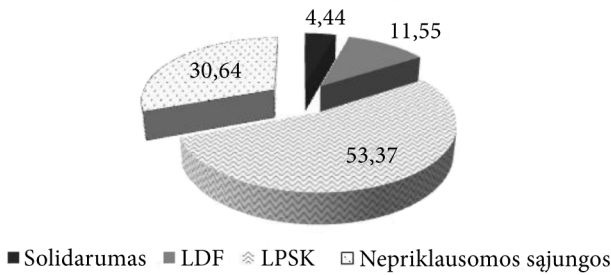
Analizuojant 2011 m. trijų nacionalinių centrų *efektyvumą*, remiamasi J. Visser (2011a: 16) siūlomu efektyvumo indeksu ($1/H$), kuris yra atvirkštinis Herfindahl indeksui. $1/H$ indeksas rodo efektyvių konfederacijų skaičių. Iš esmės tai yra M. Laakso ir R. Taagepera 1979 m. pasiūlytas efektyvių partijų skaičiaus indeksas, politikos teorijoje atspindintis politinės galios partinėje sistemoje koncentraciją (Dumont, Caulier 2005: 2–3). 2011 m. Lietuvoje efektyvumo indeksas buvo 1,61. J. Visser 2003 m. pateikia 2,1, 2006 m. – 2, o 2008 m. – 1,7 indekso reikšmes. Nuosekli, nors ir nedidelė indekso mažėjimo tendencija rodo mažų nacionalinių centrų nykimą.

Sektoriaus *fragmentacija* apibūdinama taikant partinėje teorijoje Douglas Rae 1967 m. pasiūlytą fragmentacijos, kitaip frakcionalizacijos, indeksą (Dumont, Caulier 2005: 5), dažnai siejamą su sprendimų priėmimo kokybe. Kitaip tariant, kuo didesnė fragmentacija, tuo yra sudėtingiau efektyviai organizuoti veiklą, priimti sprendimus. D. Rae indekso reikšmei artėjant prie 1, didėja fragmentacijos, frakcionalizacijos lygis, ir atvirkščiai, reikšmei artėjant prie 0, didėja koncentracija, mažėja fragmentacija. Apskaičiuotas 0,38 trijų centrų D. Rae indeksas rodo nedidelę fragmentaciją.

Vertinant viso Lietuvos profesinių sąjungų sektoriaus koncentraciją, LPSK santykinė narystės dalis sumažėja, tačiau išlieka didžiausia. Pakankamai didelę dalį, palyginti su kitų dviejų nacionalinių centrų santykiniais svoriais, sudaro nepriklausomų profesinių sąjungų nariai (4 pav.). Apytikslė nepriklausomų profesinių sąjungų narystė (34 tūkst. 505) apskaičiuota iš Lietuvos statistikos departamento skelbiamo narių skaičiaus (112 tūkst. 600) atėmus apytikslį centrų vienijamų narių skaičių (78 tūkst. 95). Sektoriaus 0,394 Herfindahl indeksas taip pat rodo aukštą

3 pav. Narystės koncentracija tarp nacionalinių centrų 2011 m. (%)

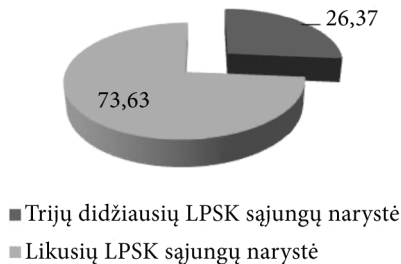
4 pav. Narystės koncentracija Lietuvos profesinių sąjungų sektoriuje 2011 m. (%)

koncentracijos lygį, tačiau yra daug mažesnis nei tik centrų atveju ir reiškia išaugusią konkurenciją. D. Rae 0,61 indeksas rodo aukštesnio lygio fragmentaciją, kuri gali būti rimta kliūtis formuojant bendrą Lietuvos profesinių sąjungų politiką aktualiausiai IS klausimais.

LPSK galėtų akumuliuoti bei demonstruoti galią tiek profesinių sąjungų sektoriuje, tiek Lietuvos IS. Nepalanki situacija ryškėja analizuojant *LPSK koncentraciją*. LPSK jungia 26 šakas, kurios vienija nuo 152 iki 6 tūkst. 600 narių. Koncentracija LPSK vertinama apskaičiuojant Herfindahl indeksą ir įvertinant trijų didžiausių sąjungų-konfederacijos narių dalį tarp konfederacijos narių-fizinių asmenų. Skaičiuojant remiamasi 2011 m. interviu metu LPSK pirmininko pateiktais šakinių organizacijų 2010–2011 m. narystės duomenimis. LPSK didžiausios yra Lietuvos paslaugų sferos darbuotojų profesinė sąjunga, Lietuvos slaugos specialistų organizacija bei Lietuvos švietimo ir mokslo profesinių sąjungų federacija. Dvi iš jų priskiriamos valstybės / valdžios sektoriui, viena – verslo. Kartu jos vienija 15 tūkst. 850 narių, t. y. 26,37 % visų LPSK narių. Skirtinga šakinė, profesinė priklausomybė atspindi skirtingus interesus, todėl būtų sudėtinga formuoti bendrą derybų jėgą šioms profesinėms sąjungoms (5 pav.).

Apskaičiuotas LPSK vidinis 0,054 Herfindahl indeksas rodo, kad konfederacijoje praktiškai nėra koncentracijos. Efektyvumo indeksas (1/H) – 18,52, vadinasi, iš 26 net 18,52 šakinių sąjungų konfederacijoje yra vienodai „efektyvios“, „reikšmingos“, „įtakingos“. Arba, įvertinant atskirų sąjungų lyginamąjį svorį apskritai bei interpretuojant galimybę formuoti centralizuotą bendrą derybų jėgą, jos traktuotinos kaip „vienodai neefektyvios“. LPSK 0,95 D. Rae indeksas artimas 1 ir reiškia visišką fragmentaciją.

Apibendrinant galima teigti, kad sektoriaus decentralizacija, didžiausios Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos koncentracijos deficitas, nepaisant trijų nacionalinių centrų aukšto koncentracijos lygio, nėra palanki padėtis profesinėms sąjungoms siekiant formuoti centralizuotos jėgos įvaidį derybose su kitais IS dalyviais.

5 pav. Trijų didžiausių LPSK šakinių sąjungų dalis pagal narystę 2011 m. (%)

IŠVADOS

1. Lietuvoje pasigendama mokslinių tyrimų, leidžiančių argumentuotai aprašyti profesines sąjungas. Nors įvairių mokslininkų darbuose narystės skaičius, jos tankis yra populiariausias profesinių sąjungų vaidmenį, galią iliustruojantis rodiklis, svarbus yra ir sektoriaus sandaros kriterijus: sąjungų pasiskirstymas, sektoriaus centralizacija, koncentracija, fragmentacija. Centralizacija rodo atitinkamo sąjungų lygmens valdžią. Didelė koncentracija net ir decentralizacijos atveju gali formuoti centralizuotų procesų išpūdį.

2. Apskaičiuoti centralizacijos, koncentracijos, fragmentacijos indeksai rodo, kad Lietuvos profesinių sąjungų sektoriui yra būdinga ryški decentralizacija. Koncentracija tarp nacionalinių centrų yra aukšto lygio (konkurencija nėra didelė). Įvertinant apytikslę nepriklausomų sąjungų santykinę dalį, koncentracijos indeksas rodo išaugusią konkurenciją, o fragmentacijos indeksas – galimus sunkumus priimant bendrus sprendimus. Didžiausioje Lietuvos profesinėje sąjungoje koncentracijos nėra, LPSK D. Rae indeksas iliustruoja visišką fragmentaciją. Lietuvos profesinių sąjungų, LPSK galimybės formuoti bendrą profesinių sąjungų poziciją santykiuose su darbdaviais ir valstybės institucijomis vertinamos kritiškai, būtina gilesnė išryškėjusių problemų analizė.

Gauta 2012 10 31

Priimta 2012 11 10

Literatūra

1. Addison, J. T.; Bryson, A.; Teixeira, P.; Pahnke, A. 2010. "Slip Sliding Away: Further Union Decline in Germany and Britain", in *ESF SCSS Exploratory Workshop: Boxing or Dancing? The Changing Role of Unions in Europe in Light of the Financial Crisis*. Essen, Germany, 12 September 2010.
2. Bohle, D.; Greskovits, B. 2006. "Capitalism without Compromise: Strong Business and Weak Labor in Eastern Europe's New Transnational Industries", *Studies in Comparative International Development* 41(1): 3–25.
3. Bohle, D.; Greskovits, B. 2007. "Neoliberalism, Embedded Neoliberalism and Neocorporatism: Towards Transnational Capitalism in Central-Eastern Europe", *West European Politics* 30(3): 443–466.
4. Cook, L. J. 2010. "More Rights, Less Power: Labor Standards and Labor Markets in East European Post-communist States", *Studies in Comparative International Development* 45(2): 170–197.
5. Crowley, S.; Stanojevic, M. 2011. "Varieties of Capitalism, Power Resources, and Historical Legacies: Explaining the Slovenian Exception", *Politics & Society* 39(2): 268–295.
6. Dumont, P.; Caulier, J. F. 2005. *The "Effective Number of Relevant Parties": How Voting Power Improves Laakso-Taagepera's Index*. Prieiga per internetą: <<http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/people/caulier/enrp.pdf>> (žiūrėta 2012 04 25).
7. Gennard, J. 2009. "Trade Union Merger Strategies: Good or Bad?", *Employee Relations* 31(2): 116–120.
8. Hayter, S. 2010. "International Comparative Trends in Collective Bargaining", *Indian Journal of Industrial Relations* 45(4): 596–608.
9. Jensen, C. S. 2006. "Trade Unionism: Differences and Similarities – a Comparative View on Europe, USA and Asia", *Journal of Industrial Relations* 48(1): 59–81.
10. Kenworthy, L.; Kittel, B. 2003. *Indicators of Social Dialogue: Concepts and Measurements*. Geneva: International Labour Office, Policy Integration Department, Statistical Development and Analysis Group. Working Paper No. 5. Prieiga per internetą: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_079091.pdf> (žiūrėta 2011 04 02).
11. Kenworthy, L. 2003. "Quantitative Indicators of Corporatism", *International Journal of Sociology* 33(3): 10–44.
12. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. 2011 m. aktuali redakcija [interaktyvus]. Vilnius: LR Seimas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dok_paiska.showdoc_l?p_id=404369> (žiūrėta 2011 05 06).
13. Lyutov, N.; Petrylaite, D. 2009. *Trade Unions' Law Evolution in Postsoviet Countries: The Experiences of Lithuania and Russia*. Prieiga per internetą: <http://www.law.uiuc.edu/publications/cll&pj/archive/vol_30/issue_4/LyutovArticle30-4.pdf> (žiūrėta 2011 05 14).

14. Nekrošius, I.; Petrylaitė, D. 2009. "Labour Law as an Instrument in Settling Conflicts between Social and Economic Interests in the 21st Century", in *Studia z zakresu prawa pracy*, 381–387.
15. Rodiklių duomenų bazė. Statistikos departamentas. 2012 [interaktyvus]. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>> (žiūrėta 2012 03 14).
16. Vandaele, K. 2011. "Sustaining or Abandoning 'Social Peace'? Strike Development and Trends in Europe since the 1990s", *European Trade Unions Institute. Working Paper*. Prieiga per internetą: <<http://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Sustaining-or-abandoning-social-peace>> (žiūrėta 2012 03 24).
17. Visser, J. 2011a. ICTWSS: Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 34 Countries between 1960 and 2007. Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS), University of Amsterdam [online] h3. Version 4 updated till 2010 – March 2011. Prieiga per internetą: <<http://www.uva-aias.net/208>> (žiūrėta 2012 02 15).
18. Visser, J. 2011b. Data Base on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts, 1960–2010 (ICTWSS). Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS) University of Amsterdam [online] h3. Version 4 updated till 2010 – March 2011. Prieiga per internetą: <<http://www.uva-aias.net/208>> (žiūrėta 2012 02 15).
19. Wallerstein, M.; Western, B. 2000. "Unions in Decline? What Has Changed and Why", *Annual Review of Political Science* 6(1): 355–377.

ASTA KRAŠENKIENĖ

The centralization and concentration of Lithuanian trade union sector

Summary

The Lithuanian trade unions have not received a considerable attention of Lithuanian and foreign scholars and, therefore, there is a lack of scientific exploration of this issue: the data on trade membership, activities, the structure of sector and the main problems are very scarce. While describing the trade unions in different countries, the aspects of sector's structure that reflect the distribution and organization of trade unions have been often taken into consideration. The structure is being analyzed by evaluating the relative values in the total quantity with the calculation of centralization, concentration and fragmentation indexes. The indexes calculated indicate that the Lithuanian trade union sector is characterized by obvious decentralization, the concentration among the national trade unions is high, and so the competition is not strong. However, the evaluation of approximate relative segment of independent trade unions reveals the concentration index that implies the growth of competition. The absolute inner competition is characteristic for the biggest Lithuanian trade union that unites two-thirds of employees in trade union national centres. This situation, most probably, is not favorable for the trade union's image as centralized power in negotiation with other participants of industrial relations (IR).

Key words: Lithuanian trade unions, the structure of sector, centralization, concentration, fragmentation